ПОЛІТИЧНА БІБЛІОТЕКА

ЛЕОНТІЙ ФОРОСТІВСЬКИЙ

Київ під ворожими окупаціями

ВИДАВНИЦТВО МИКОЛИ ДЕНИСЮКА

Biblioteca Politica № 2

Leontij Forostivskyj

KIEV

BAJO LAS OCUPACIONES ENEMIGAS

Editorial Mykola Denysiuk

Buenos Aires 1952

Політична Бібліотека ч. 2.

Леонтій Форостівський

КИЇВ

ВОРОЖИМИ ОКУПАЦІЯМИ

Видавництво Миколи Денисюка

Буенос-Айрес 1952

Обкладинка роботи Б. Крюкова

Друкарня — "Champion", J. V. Gonzalez 2375
Buenos Aires

ВІД АВТОРА

Пройдуть роки. Наступне покоління може не знати дійсности про страждання і втрати, які пережила й зазнала від окупантів наша Столиця Київ.

Відступаючи з Києва, всі облікові матеріяли так московський, як і німецький окупанти знищили.

Забріхана московська пропаганда намагатиметься затушкувати всі свої злочини, вчинені українській нації й українській столиці, Києву.

За часи німецької окупації також не вільно було висвітлювати дійсного становища і втрат, що понесла наша столиця.

Як свідок подій і життя м. Києва підчас другої світової війни, якому пощастило зберегти офіційні матеріяли того часу, я вважаю своїм обов'язком оголосити їх у праці "Київ під ворожими окупаціями", перший випуск яких і подається українським читачам.

Леонтій Форостівський

Руїни Києво-Печерської Лаври

ЯК БОЛЬШЕВИКИ РУЙНУВАЛИ КИЇВ

I. Тисячолітня історія Києва.

Ще у I віці, за словами Нестора - Літописця, Св. Апостол Андрій Первозванний поставив на Київських горах хрест й сказав: "Чи бачите гори ці? Бо на горах цих возсіяє благодать Божа; тут буде велике місто й багато церков тут побудується".

Точну дату побудови Києва встановити трудно, але одне безсумнівне: місце теперішнього Києва було заселено осілим народом задовго до того часу, поки Київ вийшов на історичну арену. Його історія така:

а) 864 — 1240 роки: Київ 376 років існує як самостійне велике місто, в тому — 287 років він є столицею Княжої України.

б) 1240 — 1320: 80 років перебуває під татарською окупацією.

в) 1320 — 1569: 249 років перебуває, спочатку як княже, а опісля — воєводське місто, що підлягало Великому Князівству Литовському. З 1499 року користується магдебурзьким правом, себто має автономію.

г) 1569 — 1667: 98 років підлягає Польщі,

користуючись автономією за магдебурзьким правом.

д) 1667 — 1764: Перебуває під проводом Гетьманів України, зберігаючи автономію за магдебурзьким правом. Підлягає Росії, до якої Україна приєдналась, як "рівний з рівним".

е) 1764 - 1835: "Исключен" з проводу Гетьманського й підпорядкований Київському генерал - губернаторові, але зберігає ще автономію за магдебурзьким правом.

ж) 1835 — 1950: Цар Микола в 1853 р. "скасував" магдебурзьке право і з того часу Київ згубив свою автономію.

В 1917 — 1920 р. Київ знову стає столицею України.

В 1941 — 1943 р. Київ підпадає німецькій окупації.

Отже поверх 275 років Київ перебуває під московською окупацією, маючи 168 років автономію за магдебурзьким правом, а з 1835 року й досі, себто поверх 110 років, як згубив усі свої колишні права й привілеї вільного міста. Так царська, як й червона Москва доклали всіх зусиль, щоб українську столицю перетворити в російський осередок та знищити в ньому всі його історичні цінності.

з) 1686: Українська церква губить свою незалежність і підпорядковується Московському патріярхові. За час цієї неволі перетворюється в знаряддя Російської держави, так "царської", як і в наші часи "советської", для закріпачення українців.

Зокрема Київ зазнав таких лихоліть:

1. В 1169 році його завоював, пограбував і знищив Андрій Боголюбський. За свідченням чужоземця, німця Тітмара з Мерзебурга, в 11 віці Київ мав "400 церков і 8 базарів", себто був великим торговельним містом.

2. У 1240 р. "до тла" Київ знищує Батий. Джованні Карпіні, що в 1245 році переїжджав через Київ, у своїй книзі"Liber Tartarorum" записав, що з цього великого міста не залишилося нічого, "крім кількох будинків та маленької жменьки мешканців".

3. В 1483 р. Київ був знищений Кримською ордою. Через 15 років заводить у себе магдебурзьке право, силою якого вводить в себе самоуправу, власне судівництво, чеканку своєї монети і вільну торгівлю та відроджується знову як велике місто.

Крім зовнішніх лихоліть за той час Київ пережив:

1. Пожежі в 1017, 1124, 1145, 1718 й 1811 рр. Крім знищення будівель і церков пожежею 1718 р., знищено в Києво - Печерській Лаврі: ризницю, старовинні ікони, велику книгозбірню, архів і друкарню; пожежа 1811

року перетворила весь Подол в суцільні руїни.

2. Повені від великих дощів і "урагани" знищили частинно Київ у 1839, 1848 і 1849 роках. Руїни були такі великі, що на їх направу пішло два роки.

3. В 1092 р. морова язва, а в 1831 й 1847 р. холера також забрали багато жертв.

4. Внаслідок 1 світової війни Київ мав великі руїни від ексилозії порохових складів. Поляки, залишаючи Київ, знищили Ланцюговий міст через Дніпро. Цей міст коштував 2,5 міл. карбованців. Будовано його в Англії. 10 тодішніх пароплавів везли його до Одеси. З Одеси волами перевезли моста до Києва і в 1850 році зв'язали ним обидва береги Дніпра в Києві.

5. Але найбільшої шкоди за наших часів вчинили Києву московські большевики. Докладно про це в наступнім розділі.

Протягом своєї тисячолітньої історії Київ тільки за часи татарської (80 років) і московсько - большевицької окупації (110 років) був позбавлений прав вільного міста, яким він протягом 336 років користувався за магдебурзьким правом. Зберігся дуже цікавий вірш, яким кияни відповіли на акт 1835 року, що касував магдебурзьке право для м. Києва. Цей вірш у свій час був видрукований у "Киевській Старині" під заголовком "Скорбь Кіевлян

о потере магдебургского права" в 1835 р. У цьому вірші "робиться припущення, що головою буде хтось "из руських, з бородою", "цап, приїжджий з Тули чи то Брянська, із дібров", і навіть згадується два прізвища — Ходунов і Дегтярьов:

"Перелізуть до нас сміло,
Тут артіль їх завелась,
Поставають всі панами,
Хоч і в патлах з бородою,
Та тут буде головою . . .
Прогуляли права наші —
Москаль буде пановать".

Побоювання авторів вірша справдилися: першим міським головою по заведенню нового "городового положенія" був Парфентій Міхайлович Дехтярьов, купець - старовір, що уряди у Києві чугунно - плавильний завод. Наступники Дехтярьова були Єлісеєв, Бухтеєв, Ходунов . . . ("Боротьба Києва за автономію". В. Щербина. Видруковано в книзі "Київ та його околиця в історії і пам'ятках", Том XXII Записок Укр. Наукового Товариства в Києві. Стор. 215 — 216. Держвидав України, 1926).

Ще більшу "артіль" росіян з партійними квитками "для панування" засилає до м. Києва той же московський окупант під большевицькою фірмою в наші часи.

II. ЧЕРВОНА МОСКВА РУЙНУЄ КИЇВ

а. Руїни, вчинені в Києві до початку 2-ої світової війни.

У першому десятиріччі окупації большевики, почуваючи на Україні себе не досить міцно, дуже обережно чинили свою руїнницьку справу, прикриваючись гаслами "боротьби з релігією" чи боротьби " з буржуазією". Прикриваючись цим, большевицький окупант перш за все знищив усі пам'ятники царям, царським урядовцям, що їх у Києві настановив той-же московський, але царський, окупант. Збереглися пам'ятники Богданові Хмельницькому, св. Володимирові і Пушкінові. Особливої шкоди за цими пам'ятниками, крім пам'ятника Св. Ользі, немає, але варто підкреслити те, що росіяни в своїх столицях — Петрограді й Москві — залишили всі до одного пам'ятники, в українській же столиці діяли інакше.

З міркувань антирелігійної пропаганди було знищено панораму "Голгота", що знаходилася на Володимирській Гірці та пам'ятник на місці бувшої Церкви св. Ірини (ця Церква у 1037 р. була побудована Ярославом на честь ангела своєї дружини), що стояв на Володимирській вулиці, а й сама вулиця переіменована на вул. імени Короленка. В 1925 році Собор Св. Софії та Києво - Печерську Лавру перетворено на антирелігійні музеї, а будівлі й церкви Видубицького манастиря, Всесвятську церкву над Економською брамою Києво-Печерського манастиря обернено на склади. Висаджувати в повітря церкви й історичні українські пам'ятники в той час окупант ще не рішався, боючись спротиву українців. Тільки після запровадження колективізації, знищення найкращої частини селянства й жахливого голоду 1932 — 33 р., окупант уже сміло перейшов, разом з масовими розстрілами українців, до висаджування в повітря українських пам'яток і церков. Сатрап червоної Москви — Постишев, після переводу до Києва столиці з м. Харкова, протягом одного 1934 року вчинив такі зруйновання у Києві:

1. Висаджено в повітря й обернено на руїни Золотоверхий Михайлівський Манастир, збудований в XI стол. кн. Святополком - Михайлом. Манастир був у центрі Києва, над Дніпром. Там загинули фрески 12 стол.: пророків Захарія й Самуїла, Архангела - Благовісника, Божої Матері, Двох Святителів. Крім того, "в лапи" окупанта попали такі цінності:

а. Храмовий образ Св. Арх. Михаїла на дошці з чистого золота, вагою до 10 чунтів, прибраного 3.000 брилянтів та 16-ма хризоліта-

ми (подарунок цариці Анни).

б. Образ "Всевидящого Ока" з золотою ризою, оцінений в 50.000 карб.

в. Головні Царські Врата зі срібла, вагою в 3 пуди, 10 ф. й 30, 5 ф. міді.

г. Образ Успення Божої Матері зі 158 брилянтами (подар. Львової).

д. Дорогоцінна рака з мощ. Великом. Варвари зі срібним балдахином над нею, вагою 24 пуди, 16 фунтів й 18 золотників срібла 84 проби (подарунок п. Орлової - Чесменської).

е. Золота лямпада з брилянтами (подарунок цариці Катерини).

ж. Подарунки цариць Анни Іванівни й Єлисавети Петрівни — перстені з великими брилянтами, а також срібні й золоті ризи (оправи) на образах.

В манастирі були гробниці українських князів: Святополка - Михайла і його дружини — грецької царівни Варвари, яка з Візантії перенесла до м. Києва мощі Влм. Варвари; Туровського князя Святополка Ігоревича, Дубровецького князя Гліба Юрієвича й митроп. Йосифа Борецького — великого достойника Укр. Церкви — та гробниці єпископів чигиринських, що були настоятелями манастиря.

В Манастирі знаходилися мощі св. Харлампія, Пантелеймона і Спиридона. До манастиря приходило дуже багато прочан. Він користувався повагою і мав дуже добру славу серед українців.

2. Братський Манастир на Подолі і бувша Духовна Академія при ньому. Центр і осередок церковно - освітньої науки, починаючи з 16 сторіччя. Мав величезну книгозбірню й музей. На 1. 1. 1888 році там зберігалось:

а. Пам'ятників церк. архітектури, живопису, скульптури —	1.929 шт.
б. Нецерковних різних пам'яток —	9.911 "
в. Гравюр. фотографій — —	3.124 "
г. Актів, грамот, листів — —	1.296 "
д. Рукописів — — — —	928 "
е. Старопечатних книжок —	572 "
ж. Книжок та брошур — —	1.061 "
Разом — — — —	18.921 "

Вся історія й діяльність цього манастиря, що відбита у вищезгаданих документах, тісно пов'язана з гетьманами Петром Сагайдачним, Іваном Мазепою та безперечним авторитетом Укр. Церкви — фундатором вищої духовної освіти в Україні — митроп. Петром Могилою.

Цей пам'ятник української культури заважав окупантові. Його теж було висаджено в повітря й обернено в купу руїн.

3. Військово-Миколаївський Собор, так званий Великий Микола, побудований гетьманом

Іваном Мазепою, з надписом у Соборі, що він побудований "іждевенієм ктіторським премилос тівийшим ясновельможного його милости пана Івана Степановича Мазепи, Гетмана войск їх царского пресвітлого величества Запорізьких".

Де ж можна було дозволити українцям читати це в церкві і при цьому не забувати, що це той самий гетьман, на якого росіяни кинули анатему за його змагання забезпечити Україні самостійне державне життя? Той гетьман, що збройно боровся з Москвою. Ясно, що такий об'єкт окупант намагався висадити в повітря як можна найскоріше.

4. Десятинна Церква з гробницями Св. Володимира і Св. Ольги, побудована в 1842 р., та історичними пам'ятками з часів Княжої доби.

5. Стрітенська (Всіх Скорбящих Радість) Церква на Львівській площі. До цієї церкви була особлива немилість окупанта. Справа в тім, що її всі бані обновилися. Церква стала пунктом, що притягав багато прочан і це в часи найзавзятішої безбожницької пропаганди, що її проводив "Союз Безбожників". Ясно, що окупант, почувши під собою силу, зразу ж розквитався з немилим йому об'єктом, висадивши його в повітря.

7. Притиско - Миколаївська Церква на Подолі.

8. Церква Різдва Христового на Подолі, побуд. XII стол. У 1861 р. тут стояла домовина Тараса Шевченка підчас її перевозу на поховання в Канів.

9. Михайлівська Брама, побудована у 18 ст.

10. Церква Св. Петра й Павла на Подолі.

11. Залізна Церква на Галицькій площі.

12. Дзвіниця Кирилівської Церкви, побуд. у 18 стол.

13. Константинівська Церква, побудована у 18 стол.

14. Малий Микола (Пустинно - Миколаївський Манастир) на Печерську.

15. Трьохсвятительська Церква, побудов. у XII віці.

16. Аскольдова Могила — цвинтар з Кам'яною Церквою Св. Миколи, збудованою в 1809 р. Всі могили зрівняно. Цвинтар обернено на парк, а Церкву перероблено на кіоск. Надмогильні пам'ятники використано для потреб будівництва. За ліквідацією цього пам'ятника особисто доглядав комісар освіти Затонський, українець-комуніст.

6. Успенський Собор на Подолі, побудований у XII стол., який з 1620 по 1786 рік був Катедральним Собором з причини, що Собор Св. Софії був занятий уніятами.

Всі цінності зі зруйнованих церков і мана-

стирів, а також і тих, які покищо залишилися, окупант пограбував. До рук його попала митра, яку одержав митр. Гедеон, що зрадив Українську Церкву, підпорядкувавшись Московській Церкві, внаслідок чого Укр. Церква згубила свою незалежність. Одержав від московського, але царського окупанта, і її той же окупант, під большевицькою фірмою, загарбав назад.

Митра ця — по золотому глазету, багато прикрашена перлами, діямантами та іншими самоцвітами: на ній діямантів — 59, яхонтів — 3, смарагдів — 54, рубінів — 225, сапфірів — 7 і перлин великих і малих — 7.197 зерен. На ній надпис: "Божіей милостію, ми, Великіе государи и великие князья Іоанн Алексеевич и Петр Алексеевич и Великая Государиня, благоверная царевна и великая княжна Софія Алексеевна, всея Великія и Малия Росіи Самодержци, пожаловали богомольца нашего, преосвященного Гедеона, митрополита Кіевского и Галицкого и всея Росіи 7994 л." (себто в 1686 р. — рік підпорядкування Укр. Церкви Московському Патріярхові).

Московський окупант зрадників завжди оплачував дуже добре. Сатрапи червоної Москви, москаль Постишев і українець Затонський, за невинну кров, загибіль українців від голоду, за руйнування церков і пам'ятників української культури, з Божої ласки, заслужену кару вже понесли, згинувши від руки НКВД, щоб справдилося — "Хто підняв меч, від меча й сам загине".

Зруйнований Хрещатик у Києві

б. Руїни, вчинені большевиками з початком другої світової війни.

Німецьке військо переможно крокувало вперед. Большевики в паніці відступали. Передбачаючи неминуче залишення Києва, большевики почали руйнувати раніш побудовані ними газосховища та в великих будинках і урядових установах замуровували міни. Цю злочинну діяльність робилося без широкого розголосу, таємно від населення.

Внаслідок цього, під німецьку окупацію Київ попав "підмінованим", а в разі військової небезпеки з повітря, цілковито беззахисним, що видно з наведених даних обліку Управи міста на 29. VI. 1943 р.:

Київ мав сховищ:	Цілк. спален.	Що вим. рем.	В ст. побуд.	Разом
а. Бомбосховищ	20.799	8.715	—	29.514
б. Кол. газосхов.	3.150	1.040	—	4.190
в. Пивниць	23.368	2.576	—	25.944
г. Щілин	11.795	931	4250	16.976
Разом	59.112	13.262	4250	76.624
Дрібні пивниці, що можна використати для населення на				9.415
Разом				86.039

Мобілізувавши всі можливості для самозахисту населення м. Києва, воно при військовій небезпеці з повітря на 75 — 80% було беззахисним, а при газовій небезпеці — цілком беззахисним.

Большевики встановили міни в таких місцях:

а. В будинку колиш. Педагогічного Музею (колишній будинок Центральної Ради, небезпечний для окупанта, хоча й вмістив у ньому він свій Музей Революції). Сюди були вмурували найбільшу "порцію" "ТНТ" — до 3 тонн. Кілька днів ці вибухові речовини стояли на пішохолі, коли німці розмінували будинок. Кияни масово оглядали "гостинець", що залишив їм большевицький окупант, покидаючи Київ.

б). В будинку Оперного Театру на Володимирській вул. вийняли "ТНТ", вагою до 1 тонни.

в). Такі ж міни вийняли з будинків: Держбанку, ЦККП(б)У, НКВД і низки великих житлових будинків.

г). У Києво - Печерській Лаврі був мінований Успенський Собор. Німці, що взяли Лавру під свій контроль, не квапилися Успенський Собор розмінувати і його "висаджено в повітря" в листопаді 1941 р.

д). Собор Св. Софії большевики теж плянували знищити. Вже майже перед втечею з Києва на територію городка, де міститься Собор, заїхала автомашина з вибуховими речовинами для мінування. Врятування нашої національної святині маємо завдячувати героїчній відвазі п. О. Повстенка, який не допустив цього злочину, переконавши "патріота" у військовій шинелі (що мав мінувати Собор) машину з вибуховими речовинами повернути назад. На великий жаль прізвище цього "патріота" залишилося невідомим.

е). Замінували 4 мости через Дніпро, Ковельський і Гаванський мости в Києві, та спалили дерев'яний міст через Ірпень біля Києва.

Перед утечею з Києва большевики приступили до нищення харчових запасів: у Дніпро кинули тисячі мішків з борошном, цукром, ба, навіть, сіллю; олію вилили на вулицю; горілку й спирт спустили до каналізаційної мережі.

18-го вересня большевики висадили в повітря чотири мости на Дніпрі (2 залізничних, Вводяницький й бувший Ланцюговий), Ковельський і Гаванський мости, зруйнували електрівню, водогін. Київ опинився без світла й води. Трамвайний рух завмер. Життя міста було паралізовано цілковито.

В місті залишився "актив", призначений для диверсійної роботи, так звані "підпалювачі", або "партизани". Вони мали завдання організувати пожежі, вибухи в мінованих об'єктах, терористичні акти над місцевим населенням і німецькою адміністрацією, а також вчинити "розгром" тих магазинів, що з рештками товарів залишилися в Києві. Як на команду 18 вересня на ці магазини напали загони з молоді обох статтей, а за ними й місцеве населення, і впродовж 18-го й 19-го вересня всі магазини були цілковито пограбовані.

19 вересня до Києва вступив новий, німецький окупант. Плянуючи загарбання України для німців, німецьке військо ввійшло до Києва, не заподіявши йому ніяких пошкоджень.

Тільки що по Хрещатику проїхав невеличкий німецький загін, як у будинку ч. 7, де містився Трамвайний Трест, сталася пожежа. Перша пожежа в Києві, вчинена "підпалювачами". На щастя, — пожежа далі не пішла, будинок ч. 7 згорів, не зробивши ніякої шкоди іншим об'єктам.

Німецька військова адміністрація (штаб) розташувався в "Гранд-Готелі" на Хрещатику, а комендантура в буд. ч. 1 на Прорізній (кол. магазин "Новий Світ"). За наказом німців сюди кияни почали зносити зброю, вибухові матеріяли, радіоприймачі, протигази, а в комендантурі реєстрували установи.

З 20 на 23 вересня все йшло спокійно. 24 вересня приміщення штабу й командантури вилетіли в повітря; загинуло багато німців, з не більше [illegible]. Почалися вибухи й пожежі в центральній частині Києва. За кілька днів пожежа набула величезних розмірів, бо боротися з нею не було засобів. Німці літаками доставили шланги, якими подавали воду на Хрещатик для боротьби з пожежею. "Партизани" проколювали й різали ці шланги, що лежали на вулиці без охорони. Зловлених на місці [illegible] підпалювачів й диверсантів тут же [illegible] розстрілювали. Мешканці з будинків центральної частини були виселені й тиждень перебували під відкритим небом на площах, вулицях і на Володимирській Гірці. Ці будинки ретельно охороняли німці і вони ж їх майже всі пограбували.

Протягом півтора тижня пожежу ліквідували, а Хрещатик і центральна частина Києва перетворилася на суцільні руїни.

є. Облік і вартість руїн, заподіяних большевиками міському господарству Києва.

Управа міста докладно облікувала збитки від руйнування або пошкодження окремих господарств м. Києва та знищених житлових кварталів, що характеристикою цих руйнувань зафіксовано в книзі "Київ за 1942 рік"

— офіційний збірник статистичних матеріялів м. Києва (стор. 2 - 13).

Ці збитки виносять:

1. На електричних підприємствах м. Києва:

а). Центральна та районова електростанції — зіпсовано 4 турбогенератори, вивезено 3 турбогенератори, зіпсовано й спалено 18 казанів, а 2 вивезено, вивезено 4 трансформатори, знищено різне коштовне обладнання вартість збитків у тисячах карбованців виносить 36.750 тис. карб.

б). Теплоелектроцентраль ("ТЕЦ") — вивезено турбогенератор і 2 казани, зіпсовано 1 турбогенератор і 3 казани, вивезено й зіпсовано різне устаткування — вартість збитків — 30.000 тис. карб.

в). Дизель-мотор. станція — зіпсовано Дизеля-ДМС-1 — 5 шт., ДМС-11 — 4 шт., вивезено Дизеля ДМС-III — 3 шт.; збитки 200 тис. карб.

г). Електромережа — демонтовано та вивезено високовольтну повітряну мережу, 4 підстанції та 150 трансформаторних пунктів, зруйновано переходи по залізничних мостах лінії 35 кв.; збитки — 4.500 тис. карб.

Разом на електричних підприємствах — 71.450 тис. карб.

II. По підприємствах Київського трамваю:

Вивезено 21 станок: фрезерувальні, токарні, свердлувальні, шурупорізні, деревообробні; молот "БЕЖЕ", 4 преси ексцентр., 30 шт. різних моторів, знищено шляхи на висаджених у повітря мостах 2 км., пошкоджено 3 автовишки й 3 трансформатори на РВ підстанціях; **збитки . . . . 1.147 тис. крб.**

III. По підприємствах міського водогону та каналізації:

а. Пошкодження Артезіянського водогону . . . . 758 тис. крб.

б. Пошкодження механічного устаткування . . . . . . 750 " "

Дніпровські станції водогону

в. Пошкодження електроустаткування Дніпров. станції . . . 1.100 " "

г. Пошкодження апаратури та вивезені матеріяли станції . . . 450 " "

д. Пошкодження каналізації:

а. підірвано вибухом на Гаванському Мості каналізаційний колектор; збитки . . . . 50 " "

б. демонтовано й вивезено устаткування Введенської смокової станції каналізації; збитки . . . . . . 32 " "

е. Збитки по автотранспорту Водоканалу . . . . 861 " "

Разом збитків . . . . . 4.001 " "

IV. По підприємствах річкового транспорту:

Зірвано, затоплено й вивезено 19 мотокатерів, 2 моточовни, 6 причалів та барж-приплавів, спалено будівлі, вивезено устаткування майстерень та матеріяли; **збитків по підприємствах річкового трансп.** . . 2.156 тис. крб.

V. По підприємствах лазне - прального господарства:

Пошкоджено Караваєвську, Центральну і Подільську лазні; збитки . 170 тис. крб.

VI. По готельному господарству:

Знищено пожежею готелі: "Континенталь", "Гранд-Готель", "Інтернаціонал", "Спартак"; пошкоджено вибухами готель "Европа". Збитки . . . . 13.471 тис. крб.

VII. По лісопарковому господарству:

Знищено розсадники дерев, декоративних газонних трав, квітів збит. 893 т. кр.

Знищено дерева по місту, " 20 " "

Знищено газони та клюмби по місту . . . . " 409 " "

Збитки по гужтрансп. і автотрансп. 152 " "

Разом по Лісо-Парк. господ. " 1.465 " "

VIII. По шляхово-мостовому господарству:

а. Збитки по знищених Ковельському й Гаванському мостах . 4.500 т. кр.

б. Збитки по знищених брукованих вулицях і площах . . . . . 700 " "

в. Збитки по знищених пішоходах 348 " "

Разом по шляхово-мостовому госп. збитків . . . . 5.548 " "

IX. По підприємствах санітарної очистки міста:

Пошкоджено будівлі, устаткування, вивезено транспорт; збитків . . . 1.170 т. кр.

X. По міському похоронному бюро:

Вивезений автотранспорт і гужтранспорт: збитки . . . . 57 т. кр.

XI. По знищених будівлях житлових кварталів:

Знищено пожежею 600 будинків, що мали 338 тис. метр. житлової площі з загальною кубатурою (в тис. к/м) . . . . 1.764 к/м

Знищено нежитлових приміщень 756 "

Знищено підвальних приміщень 380 "

Разом в тисячах кубометрів . 2.900 "

У зруйнованих будинках загинуло устаткування водогону, каналізації, опалення, електро освітлення; ліфти, меблі, спеціяльне обладнання в кінотеатрах, цирку, в торговельних магазинах і установах.

Збитки обчислено зі знижкою 50% на зношеність і вони є в розмірі 435.600 тис. карбованців.

Внаслідок пожежі й вибухів советських мін згоріли й зруйновані всі будівлі на території, обмеженій вулицями (якщо йти в напрямі годинникової стрілки) по Інститутській з Хрещатика до Ольгинської вул., Ольгинською вул., площею з театром ім. Франка (театр залишився цілим), Банківською вул., Лютеранською, вниз до Мерінговської, далі середину кварталу між Лютеранською й Кругло - Університетською, площею Бесарабки, кінцем Хрещатика біля Бесарабки, серединою кварталу між Хрещатиком і Пушкінською вул. до Фундуклеївської, серединою кварталу між Фундуклеївською й Прорізною вул. розташованою між Пушкінською й Володимирською вул., далі Михайлівським провулком, Хрещатицьким провулком і Думською площею (будинок - Музей ім. Шевченка залишився непошкодженим). Крім зазначеної території, згоріла низка будівель на Хрещатику й інших вулицях.

Таким чином загальна сума збитків від руйнувань, учинених большевиками при відступі з м. Києва, в цілому по Києву виносить:

1.	по Електрич. підприємствах	71.450	т. кр.
2.	" Трамвайному Господарству	1.147	" "
3.	" Водогону й Каналізації	4.001	" "
4.	" Річковому Господарству	2.256	" "
5.	" Лазне - Пральному Госп.	170	" "
6.	" Готельовому Госп. .	13.471	" "
7.	" Лісо - Парковому Госп. .	1.465	" "
8.	" Шляхо - Мостовому Госп.	5.548	" "
9.	" Санітарній очистці міста .	1.170	" "
10.	" Похоронному Бюро . .	57	" "
11.	" Будівлях знищених кварталів міста	435.600	" "
	Разом по м. Києву	536.235	" "

До вищенаведеного рахунку збитків не включено:

а. збитки від "висаджених у повітря" 4-х мостів на Дніпрі;

б. збитки від знищеної Автоматичної Телефонної Станції;

в. збитки від знищених запасів харчових матеріялів;

г. збитки від руїн в Києво - Печерській Лаврі (про це докладно далі).

Виникає питання: чому большевики мінували Хрещатик, Оперу, Педагогічний Музей - будинок Центральної Ради, Успенський Собор

Києво - Печерської Лаври і планували (але це їм не вдалося) зруйнувати Собор Св. Софії?

Невже ж не були військові об'єкти, що попавши до рук ворога, могли спричинитися до збільшення його мілітарної сили?

Чому большевики не мінували Нагірної частини Києва, так званої Аристократичної частини, в якій мешкали високі урядовці - комуністи й енкаведисти і де майже не жили українці, бо з німецькою окупацією тут замешкала висока німецька адміністрація і всі окупантські установи з поліцією й Гестапо включно? Тут же почали оселюватися німці й всі фольксдойчери. В цю частину Києва большевики, вчинивши повітряний напад на Київ у травні 1943 р., навіть не вважали потрібним кинути хоч одну бомбу, тоді, як в інші райони, заселені українцями, їх кидали, скільки хотіли.

Відповідь безперечна: большевикам ішло про те, щоб розправитися з українцями, що не захотіли "евакуюватися" з Києва та, скориставшись військовим часом, донищити пам'ятники української культури й державного незалежного життя в минулому, чого не встиг ще вчинити большевицький окупант до війни.

Руїни житлових будівель на Лук'янівці — знищених большев. бомбами у травні 1943 р.

V. Большевики руйнують Київ з повітря.

В травні 1943 року московсько - большевицький окупант учинив двічі бомбардування м. Києва з повітря. У Києві не було протиповітряної оборони. Населення м. Києва на 75 — 80%, як це докладно раніш мною зазначено, було беззахисне. Це, очевидно, большевики знали. В усякому разі німці проти большевицьких літаків не дали жадного пострілу; вони спокійно літали над Києвом уночі, освітивши його зі всіх боків, та вибирали об'єкти для нищення. Що ж то були за об'єкти, що в першу чергу цікавили большевиків? Тут знову в усій переконливості виступає стара, добре Києву і його населенню відома, мета: знищити Київ, помститися над українцями, що залишилися в ньому.

Перші бомби впали: в будинок Опери, наповнений киянами. На щастя обійшлося без жертв, бо бомба, пробивши стелю й підлогу в партері, не вибухла; другий об'єкт, що муляв очі большевикам, був Хлібозавод на Лук'янівці. Його щедро обсипали бомбами, але завод уцілів, а знищення припали на долю гаража. Дуже цікавив большевиків Університет, але бомби знищили сусідні житлові квартири, вчинивши там величезні руїни з людськими жертвами. В Політехнічному Інституті було

Похорон жертв большевицького бомбардування в травні 1943 р.

пошкоджено один корпус. Зате було знищено багато будинків на Лук'янівці, в Дарниці з людськими жертвами до 200 осіб.

Об'єкти, що мали військове значення, як залізниця, мости, військові казарми, при них повітряних нападах большевиків, очевидно, не цікавили.

Ще раз не шкодить мати на увазі, що й нагірна частина м. Києва, заселена німцями, фольксдойчерами і німецькими установами, також, очевидно, большевиків мало цікавила, бо туди жодна бомба не попала. Сподіваючись повернутися до Києва, московсько - большевицький окупант дбав, щоб територія міста, що здавна була улюбленим місцем осідку окупанта (аристократії часів царської окупації і комуністів - енкаведистів за час московсько-большевицької окупації) та в якій, безумовно, залишилися рештки, т. зв. "підпалювачі" й "партизани", не була зруйнована.

Невинні жертви большевицького терору були поховані на Лук'янівському й Дарницькому кладовищах. Поверх сотні тисяч киян взяли участь у жалібній процесії цього похорону й цим продемонстрували свій засуд нелюдському й ганебному вчинкові большевиків.

Варто відзначити й таке: коли кияни масово засудили большевиків за цей злочин, Автономна Церква в особі її репрезентанта еп. Панте-

леймона, що взяв участь у похованню на Лук'янівськім кладовищі, свого осуду не сказала. Управа міста поставила перед німецькою владою вимогу за промосковські й большевицькі тенденції з м. Києва еп. Пантелеймона виселити. Тільки після цієї вимоги, в своє виправдання, цей промосковський ієрарх примушений був видрукувати відозву, в якій уже й він засуджував "каїнів" учинок большевиків. Не будь цієї відозви, не було б і потреби духівництву Автономної Церкви покидати Київ.

Невинним жертвам большевицького терору управа міста на Лук'янівському кладовищі поставила пам'ятника.

Можна з певністю твердити, що цього пам'ятника большевицький окупант із вступом до Києва постарався негайно знищити...

VI. НІМЕЦЬКІ ЗЛОЧИНИ В КИЄВІ

1. Перший і найтяжчий — народовбивство. Зараз же після пожежі й вибухів на Хрещатику, коли німці опанували й припинили її поширення, ввечері 28 вересня появилися оповіщення, що всі жиди з цінними речами й зимовим одягом 29 вересня повинні з'явитися на площу біля Лук'янівської залізничої станції. Німці вчинили їм тотальний морд. Але, вже в перші дні, спочатку як закладники по 50, 100, 200 й 300 осіб за раз, німці почали щоденно

розстрілювати й українців. Потім масово стали шукати й нищити націоналістів, а большевицьке підпілля закидало німецького окупанта доносами на українців і, не знаючи мови, останні з Гестапо вже не поверталися. Ввесь технічний і слідчий апарат Гестапо й слідчої поліції був у руках большевицького підпілля, і тільки вже під кінець свого перебування у Києві німці спромоглися від цих осіб позбавитися. Але українці понесли величезні людські втрати. Німецький окупант кількісно винищення українців зробив у розмірах більших, ніж жидів, з тою різницею, що українці винищувалися у віці 16 — 50 років, переважно чоловіки, а відсоток жіноцтва й престарілих осіб був дуже незначний, тоді як жертви жидівської частини населення складалися, переважно, із стариків, жіноцтва й у великій кількості з дітей, бо активний чоловічий елемент постарався з Києва "евакуюватися".

2. Другий злочин — пограбування Києва й мешканців: з Києва вивезено всі музейні археологічні експонати Всеукраїнського Історичного Музею; одну з найкращих у світі колекцію перських керамік, малюнки голяндської й фляманської школи, цінні гобелени з Державного Музею; закрито й вивезено Антибольшевицький Музей, організований Управою міста; пограбовано й вивезено коштовне устаткування вищих шкіл, лікарень, наукових у-

станов тощо; вивезено до Німеччини тролейбусні й трамвайні вагони; конфісковані й розграбовані всі комісійні крамниці і протягом усього часу свого перебування в Києві з нього забиралися й вивозилися: килими, музичні інструменти, меблі й інші речі, які тільки "попадали у вічі" окупантові.

3. Третій злочин — примусове вивезення на роботи в Німеччину, переважно, молоді і винищування голодом військовополонених.

4. Четвертий злочин: справа з руїнами Києво - Печерської Лаври. Німці знали, що большевики, втікаючи з Києва, підмінували Успенський Собор Києво - Печерської Лаври. Навіть більше: всю територію Лаври німці взяли під свою охорону й нікого туди не впускали. В перших числах листопада автор цієї книжки особисто на Сінному базарі зняв большевицьку агітку, в якій містилися погрози на адресу Лаври й зазначалося, що там скоро вчиниться "розправа". Цю агітку тодішній Голова Управи міста п. Багазій негайно передав Військовій Німецькій владі, що в своїх руках тримала охорону й розграбувала Лавру. Коли б була добра воля, німці мали час і змогу Успенський Собор розмінувати так, як це зробили вони з іншими об'єктами. Очевидно, що такої доброї волі не було. Навпаки, як і в большевиків, було бажання в Києві винищити українські національні й церковні пам'ятки, щоб

згодом у ньому не залишилося нічого українського. Розграбувавши все, що можна було, німці як не самі, то дали можливість большевицькому підпіллю Успенський Собор зірвати й Києво - Печерську Лавру в її значній частині перетворити в руїни, отже, відповідальність за цей злочин український нарід покладає так на большевиків, як і на німців.

5. П'ятий злочин: уже покидаючи Київ, німці 26 вересня 1943 року розпорядилися звільнити територію на віддаль 1 - 2 кілометри від Дніпра й на очах населення все майно вивезли, тотально пограбувавши киян.

За ці злочини гітлерівці дістали заслужену кару у Нюрнберзі. Коли ж і де за свої злочини дістане кару кат Сталін зі всією "артіллю опричників", що закріпачили й вимордовують далі українців?

VII. НАПЕРЕКІР ЧЕРВОНІЙ МОСКВІ Й КАТУ СТАЛІНУ КИЯНИ ВРЯТОВУЮТЬ І ВІДБУДОВУЮТЬ СВОЮ СТОЛИЦЮ

18 вересня 1941 року, вночі, большевицька верхівка Обкому партії з Хрущовим на чолі, НКВД і штаб армії з його вождем Ворошиловим літаком вивтікали з Києва (з м. Броварів), щоб не попасти в руки німцям, які оточили Київ зі всіх боків вдалим маневром на Полтаву. Опричники втікли, не виконавши найголов-

нішого наказу ката Сталіна, а саме: вже в останні дні перед втечею большевицька верхівка оголосила реєстрацію й видачу харчових карток, хоч харчові запаси було знищено й магазини пустували. При реєстрації вимагали пашпорта, а в ньому ставили надписи — "РМ" чи "АВ".

"РМ" (розстріл на місці) було записано у пашпортах усьому чоловічому населенню у віці до 55 років; "АВ" (адміністративна висилка) було записано всім жінкам і старшим віком киянам. "Партизани" в підпіллі, апарат НКВД, партійно-комсомольський актив, залишаючи Київ, повинні були перевести в життя заплановану червоною Москвою криваву розправу з киянами, щоб за Батиєвим прикладом у Києві, крім руїн, нічого не залишилося...

"Опричники" ледве самі врятувалися, а кияни мали щастя не відчути на собі сталінської "ласки", про яку вони, звичайно, навіть і не догадувалися.

Врятувавшись з Батиєво - Сталінської "пастки", з приходом німців кияни опинилися в мертвому місті: без світла, води, без харчів, серед пожеж і вибухів, які організувало большевицьке підпілля.

Треба було негайно й енергійно діяли. І дійсно, під керівництвом Управи міста, при жертвенній праці робітників, на протязі двох тижнів Київ уже мав урухомлену електрівню — серце господарського життя міста. Появилася вода, пішли трамваї. Мертве місто показало ознаки життя, а люди в ньому ще з більшим завзяттям і далі працювали, щоб розчистити руїни, організувати автотранспорт, забезпечити мінімальне харчування й відновити міське господарство Києва. Без потрібних коштів і матеріялів, без належної оплати, але з упертим бажанням, енергією й величезною ініціятивою 19.732 робітників і службовців за короткий час побудували: залізницю на Пуще-Водицю для підвозу торфу, торфорозробки в Дарниці й Святошині, Ковельський та Гаванський мости, телефонну станцію на Подолі, кілометровий дерев'яний міст через р. Ірпень. Жодного клаптика землі не пустувало, бо кияни все це використали під городи і всім містом працювали там. Київ своїм зовнішнім виглядом став справжнім столичним містом: він у той час викликав здивування так з боку чужоземців, як і емігрантів - українців, що сподівалися побачити в ньому бруд, неорганізованість і розруху.

Отже, сталінському наказові "знищити Київ і киян у ньому" Управа міста протиставила свій виклик і разом з киянами доклала всіх зусиль, щоб відродити спаралізовану большевиками господарку міста й відновити в українській столиці громадсько - господарче й культурне життя в максимальних розмірах, можливих в умовах нової, німецької окупації.

Таку діяльність і поведінку киян червона Москва кваліфікувала "злочином". Керівний склад Управи міста сталінські опричники оголосили зрадниками, злочинцями й фашистами, за яким плаче большевицька "шибениця".

Але український нарід і історія цій діяльності киян і Управи міста дасть належну оцінку.

Кияни — незвичайний нарід: починаючи з руїн Батия, руїн Кримської Орди, многократних нищівних пожеж, стихійних лихоліть, нарешті після руїн, вчинених Києву за наказом Кремля, — в найкоротший час, з ентузіязмом і завзяттям, якому може позаздрити кожна нація, вони — кияни, так у минулому, як і тепер, за наших часів, жертовно відбудували свою любиму столицю, свій Київ, щоб наша столиця, на зло ворогам і на славу українському народові, жила вічно.

КИЇВ ТА ЙОГО НАСЕЛЕННЯ В 1942 р.

Історично сталося так, що міста України завжди мали різнонаціональний характер, при чому питома вага українців у них була незначна. Це яскраво бачимо хочаб з даних за 1926 рік, маючи на цей період докладні статистичні матеріяли для відповідних порівнянь та висновків. Отже, по містах України, як не наведено в Енциклопедії Українознавства (т. 2, ст. 158), у 1926 році мешкало:

	українців	жидів	росіян	поляків	інших (у %%)
м. Київ — — —	42,1	27,2	24,1	2,7	3,9
" Харків — —	38,3	19,5	[illegible]	1,3	3,9
" Одеса — — —	17,4	36,5	38,7	[illegible]	7,1
" Дніпропетровськ	[illegible]	26,7	31,5	1,8	4,1
" Львів — —	16,2	31,9	—	50,8	1,1
" Сталіно — —	[illegible]	10,7	[illegible]	1,3	5,7
" Краснодар —	[illegible]	1,1	[illegible]	0,6	17,1
" Чернівці — —	17,8	33,5	—	[illegible]	31,4

Дані 1926 року - періоду ще досить вільного життя під час НЕП-у, відбивають найкращі показники питомої ваги українців по містах "підсоветської" України. Пізніше, коли мос-

ковський большевицький окупант розпочав винищування українського національного активу й запровадив народовбивство в широких маштабах, українське населення у містах увесь час тільки знижується.

У нашій столиці, Киеві, питома вага українців така:

в 1874 році	30,3%
" 1897 році	22,4%
" 1917 році	16,4%
" 1919 році	25,2%
" 1920 році	14,3%
" 1923 році	26,--%
" 1926 році	42,1%
" 1942 році	80,--%

Як бачимо, революція 1917 року застала в Києві 16,4% українців, у часи великого зриву й боротьби за свою державність українців було — 25.2% у 1919 і 14.3% у 1920 роках.

Ні одна нація не має й не мала в своїй столиці такого незначного відсотка свого народу. Без сумніву, така дійсність відбивалася і в дальшому відбиватиметься на справі нашої визвольної боротьби за свою державність. **Мусимо пам'ятати, що міста і, зокрема**

нашу столицю, окупант заселив народами, що до нашої визвольної справи ставитимуться як не вороже, то, в кращім випадку, байдуже.

Але й цей незначний відсоток української частини в містах України московський окупант систематично витискає, збільшуючи там впливи й прошарок різнонаціональних груп, зокрема російських.

Напередодні другої світової війни населення Києва зросло до 846.3 тис., але він не мав українського обличчя, а був жидівсько - російським осередком; у той час жидів там було до 350 тис.

Уже в перші дні останньої війни, внаслідок евакуації установ, вивозу заводів з працюючими і їх родинами, примусового вивезення з міста молоді від 14 років та чоловіків до 50 років, а також масової втечі жидів населення Києва з н а ч н о зменшилося, і новий окупант — гітлерівська Німеччина застала Київ з населенням, зменшеним наполовину. Сувора й голодна зима 1941 р., масовий морд, вчинений Гестапо у вересні 1941 року, — своїм наслідком мали те, що населення Києва зменшилося ще більше і, за даними перезаявки, вже на 1. 4. 1942 р., було тільки в кількості 352.139 осіб. Підчас цієї перезаявки населення міста себе деклярувало:

як українці	— 281,613	осіб,	чи	80,- %
" росіяни	— — 50.262	"	"	14,2%
" поляки	— — 7.884	"	"	2,2%
" білоруси	— — 5.133	"	"	1,5%
" німці	— — 2.797	"	"	0,8%
" інші	— — 4.450	"	"	1,3%
Разом	352.139	осіб		100. %

"Інші" національності в кількості 4.450 осіб складалися з народів:

а. **що були в кількості поверх 10 осіб** (за абеткою):

1. Ассирійці	— — — 316	осіб,
2. Болгари	— — — — 89	"
3. Маляри	— — — — — 71	"
4. Вірмени	— — — — 634	"
5. Греки	— — — — — 174	"
6. Грузини	— — — — 141	"
7. Естонці	— — — — 95	"
8. Жиди	— — — — — 20	"
9. Італійці	— — — — 16	"
10. Караїми	— — — — 131	"
11. Китайці	— — — — 54	"
12. Лотиші	. — — — — 362	"
13. Литовці	— — — — 331	"
14. Лезгіни	— — — — 46	"
15. Молдовани	— — — 169	"
16. Мордовці	— — — — 22	"
17. Перси	— — — — — 52	"
18. Румуни	— — — — 39	"
19. Серби	— — — — — 19	"
20. Турки	— — — — 56	"
21. Татари	— — — — 611	"
22. Французи	— — — — 28	"
23. Фіни	— — — — 12	"
24. Узбеки	— — — — 17	"
25. Цигани	— — — — — 40	"
26. Чехословаки	— — — 734	"
27. Шведи	— — — — — 16	"

б. **що були в кількості нижче 10 осіб:**

Араби, аргентінці, башкирці, датчани, еспанці, корейці, карели, осетинці, словаки, тюрки, таджики, туркмени, хорвати, чорногорці, чуваші, японці і швайцарці.

Отже, як бачимо, національний склад у Києві був дуже різноманітний — разом з основними групами там мешкало п'ятдесят національностей. Це стверджує тільки стару дійсність про те, що наш Київ завжди був і тепер залишився гостинним для всіх націй. Всі вони у ньому знаходили й знаходять добрий заробіток, гарне життя... лише самі українці, в своїй переважній частині, мали і мають другорядну працю та мешкають на околицях своєї столиці.

Порівняймо вищенаведені матеріяли про людність у Києві в 1942 році з обліковими матеріялами, починаючи з 1874 року й матимемо таке:

	[illegible] р	[illegible] р	1917 р	1919 р	1920 р	1923 р	1942 р
1. Українці	38 553	54 671	76 784	116 923	52 443	101 493	281 611
2. Росіяни	59 652	135 096	281 879	292 148	171 655	144 160	50 263
3. Поляки	10 109	19 233	42 619	36 826	13 920	12 127	7 884
4. Жиди	13 937	32 093	87 237	114 524	117 041	128 262	20
5. Білоруси							5 135
6. Інші	4 680	3 627	29 872	23 946	11 437	12 844	1 430
7. Німці							2 796
Разом	127 751	244 723	467 591	544 369	366 396	396 886	352 139

[illegible]

1. Самодіяльне населення й утриманці:

	Самодіяльні	Утриманці до 16 років:	Старші	Невідомо	РАЗОМ:
Всі національні групи:					
чоловіки	61 316	17 219	19 483	1 483	132 520
жінки	37 174	45 186	132 405	1 848	219 613
Разом	[illegible]	[illegible]	151 888	3 331	352 139

[illegible]

II. ЗАНЯТТЯ Й ДЖЕРЕЛА ІСНУВАННЯ САМОДІЯЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ

Всі національні групи разом

	Робітн.	Службов.	Пенсіон.	Господ.	[illegible]	Безроб.	торг.	Дух.	Інші	Разом
чоловіки	35 157	22 530	1 343	1 662	1 2[illegible]	550	956	185	424	61 316
жінки	9 422	17 180	5 042	569	2 1[illegible]	1 050	209	275	1239	37 174
Разом	[illegible]	[illegible]	6 385	4 231	[illegible]	1 600	1 165	460	1 663	101 490
В проц.	42%	39.6%	6.3	4.2	3.4	1.5	1.1	0.1	1.5	100%

III. ПЕРЕСІЧНИЙ ЗАРОБІТОК: ЦІНИ: СМЕРТНІСТЬ

В установах міста працювало 19 732 особи. Пересічний місячний заробіток дорівнювався 477 карб. [illegible]

[illegible] 1942 [illegible] 70% [illegible]

Ціни на початок року — на 23 [illegible] 1942 р		Ціни на кінець року — на 16 [illegible] 1942 р	Подорожчання [illegible]
Масло за кілогр.	581 карб.	600 карб.	157%
Сало за кілогр.	474 карб.	600 карб.	149%
М'ясо [illegible] за кілогр.	93 карб.	130 карб.	142.2
Крупи греч. за кілогр.	65 карб.	130 карб.	200.0
Борошно [illegible] за кілогр.	44 карб.	81 карб.	184.1
Пшоно за кілогр.	46 карб.	[illegible] карб.	130.0
Бараболя за кілогр.	10 карб.	13 карб.	130.0

—Платня й нормальні продукти ледве забезпечували 30% мінімальних харчових потреб

працюючих. Усе населення вимінювало в селян за свої цінності й речі собі харчі. Весь Київ голодував. Особливо інтелігенція та пристарілі мешканці - безробітні. Як і в підсовет ські часи, в цей час у Києві були випадки людожерства. Коефіцієнт смертности по Києву за цей час виносив — мінус 17.6. За "підсоветські" часи цей коефіцієнт смертности був ще вищий, а саме:

в 1920 році — 49.4 (— мінус 49.4)
в 1932 році — 19.0 (мінус 19.0)
в 1933 році — 76.5 (— мінус 76.5)

Показники дійсно жахливі й властиві тільки окупантам, що, колонізуючи й окупуючи терени підневільних націй, пляново, як не терором, то голодом винищують тубільне населення.

Отже, як свідчать цифри, в 1942 році в Києві мешкало 80% українців. Маємо щось подібне в часи 1920 - 23 року, коли кількісно українці в Києві подвоїлися. Реальну оцінку перегрупувань поміж росіянами й українцями подає М. Боровський, який пише: "Перегрупування між росіянами й українцями можна пояснити не тільки припливом української й відпливом російської людности, але переважно тим, що до 1923 року, коли піднялася українська державність (примітка автора: почалась провадитися українізація посиленими темпами), багато з уроженців м. Києва пере-

стали називати себе росіянами і почали називати себе, з огляду на нову коньюнктуру, українцями" . . . і далі: "вся краща центральна частина міста, де раніше жили, переважно, росіяни, і торговельні райони Подолу, що межують з нею, показалися занятими головно жидами. Російська людність розмістилася в районах, що оточують центр міста, а українці, як і в 1919 році, — по околицях міста ("Нац. соц. перегрупування людности у м. Києві. М. Боровський. Записки Укр. Наукового Комітету у Києві. Том XXII. стор. 475. Державвидав. України. 1926 р.").

Чи потрібний якийсь інший документ, ніж цей, ненцензурований советською владою, самим окупантом?! Він красномовно промовляє, так що коментарі до нього зайві.

Хоч у 1942 р., під час німецької окупації процент української людности в Києві підскочив до 80%, але й цю справу треба аналізувати реально, пам'ятаючи, що в часи, коли попередній окупант "втікав" і коли всі мали сподіватися, що московському комунізмові і його приходить кінець, а натомість великі надії покладалися на відродження української держави, різнонаціональні мешканці м. Києва та, в першу чергу, "спритні" росіяни, колонізаторське запілля, постаралося задекларувати себе українцями з коньюнктурних міркувань, як це не раз мало місце і в минулому.

Дійсність ніяк цього не підтверджувала: Київ, маючи на папері 80% українців, дома, на вулиці, ба, навіть, в установах на роботі балакав тільки російською мовою, що дуже вражало кожного українця, що вперше попадав до Києва й ніяк не розумів, що в ньому таке робиться.

З наведених матеріялів вражає нас ще одна несподіванка. З 1874 року після в Києві не було видно й ніхто не чув, щоб у ньому жили... німці. Аж у 1942 році їх зразу "вродилося" 2.797 осіб, а, евакуюючи Київ, німецька влада організовано і, в першу чергу, вивезла своїх "фолькcдойчерів" у кількості поверх 6.500 осіб. Українцям організовано виїхати, щоб не попасти знову до "советського раю", німецька влада не дала можливости, бо нащо вони їм були потрібні. Інша справа — свої "фолькcдойчери" — "яничари", що наробили українцям багато шкоди й тісно співпрацювали з окупантом. Але про "фолькcдойчерів" і "русотяпів" буде мова в наступних статтях. Одне тільки було ясне для українців — зрада і злочинне ставлення до своїх учорашніх співмешканців так збоку "чорносотенців", які вигукували, де тільки могли: "Киев — мать городов русских", "окраина (а не Україна) великой России", "Украіни не било и не будет!" — як і "новоспечених" німців, що вихваляли колонізаторську діяльність свого Е. Коха й ра-

зом з ним, що тільки могли, грабували, а національне українське нищили, вислуговуючись перед своєю новою, гітлерівською батьківщиною. Отже, коли Київ балакав тільки по-російськи, він уже намагався й починав, хоч і погано, балакати по-німецьки... І не тільки балакати, але й всю господарку Києва окупант помаленьку прибрав до своїх рук, так що українцям у Києві вже й не залишалося що робити. При московській окупації Києва діяли різнонаціональні групи комуністів, при німецькій фольксдойчері. При обох окупантах українці це був зайвий елемент, який підлягав винищенню.

На 1. VII 1943 року, перед кінцем німецької окупації, в Києві вже було тільки 295 639 мешканців. Зменшення сталося, без сумніву, коштом української частини внаслідок вивозу на роботи в Німеччину та вимордування Гестапо національно - активного українського середовища.

Тепер у Києві знову терором і висиланням на каторжні роботи до Сибіру московсько- - большевицький окупант після свого повороту ще з більшим завзяттям розправляється з безвинними українцями. Київ чим далі, тим більше прямує, щоб стати виключно російсько - жидівським осередком!

ПИСЬМЕННІСТЬ НАСЕЛЕННЯ М. КИЄВА

Брехлива большевицька пропаганда завжди обвинувачувала й тепер обвинувачує демократичні країни в тому, що там працюючі не мають змоги вчитися й що освіта в них країнах тільки для багатих. Одночасно вихваляє советську владу й "рідного Сталіна", нібито т і л ь к и вони дбали й дбають, щоб усі народи Советського Союзу були освіченими.

З 1930 року й досьогодні ця большевицька пропаганда на ввесь світ галасує, що в Советському Союзі вже зліквідовано неписьменність... За цією пропагандою всі народи, під владі Кремлеві, стали з а м о ж н и м и, о с в і ч е н и м и та щ а с л и в о живуть у комуністичному "раю", вихваляючи Сталіна за те, що їм "жити стало к р а щ е й веселіше"...

В наші часи вже напевне не знайдеться людей які б не знали справжньої жахливої дійсности про підсоветське животіння, про тяжку недолю закріпачених селян і робітників за "за-

лізною заслоною". Народи демократичних країн уже докладно поінформовані, що насправді всі працюючі в Совєтському Союзі є голодні, погано вдягнені і взуті, залякані й пригнічені та змушені працювати на "совєтській панщині" куди більше і в гірших умовах, ніж їхні діди й прадіди колись працювали за часів кріпацтва.

Для цих нещасних людей єдиною втіхою є глибокозахована надія на те, що большевицький режим скоро загине, а комуністичні верховоди понесуть заслужену кару. Іншої втіхи ці уярмлені народи не мають і не хочуть, бо в совєтському "раю" всі працюючі — знедолені. Натомість комуністам і енкаведистам живеться добре, бо свій добробут ці злочинні елементи побудували й утримують найжорстокішим терором.

Не дивлячись на терор, тортури й загрози, населення ненавидить комунізму, а пропаґанду по радіо розуміє навпаки й ніколи не помиляється. І коли большевицька влада в пресі хвалиться, що в Совєтському Союзі вже немає неписьменних, то дійсну ціну такої реклями знають "Лікнепи" (пункти ліквідації неписьменности), які більш десятиріччя провадили навчання для неписьменних. Дійсність знає також ЦЕСУ (Центральне Статистичне Управління), що в своєму розпорядженні має

всі дані переписів та звітні матеріяли і заховує та тримає їх, як "матеріяли державної ваги", якими користуватися можуть лише особи, що мають довір'я кремлівських вельмож.

Підчас останньої війни, у 1942 році, настала змога документально встановити стан письменности населення м. Києва. Опрацьовуючи матеріяли перереєстрації населення м. Києва за станом на 1-е квітня 1942-го року, **Управа міста Києва виявила, що тоді в м. Києві осіб віком від 16 років і вище нараховувалося 253.956, а письменність їх виглядала так:**

ПИСЬМЕННІСТЬ НАСЕЛЕННЯ М. КИЄВА

Національність	Стать	Письменні	Неписьменні	Разом	в % неписьм.
Українці	чолов.	62 432	2 233	64 665	3,4
	жінки	107 000	21 151	128 151	16,6
	Разом	169 432	23 414	193 046	12,3
Німці	чолов.	548	12	560	2,0
	жінки	1 347	76	1 423	5,3
	Разом	1 895	88	1 983	4,6
Росіяни	чолов.	12 693	500	13 193	3,7
	жінки	26 601	4 066	30 667	13,3
	Разом	39 294	4.566	43 860	10,3
Білоруси	чолов.	1 698	74	1 772	4,2
	жінки	2.113	632	2.745	23,0
	Разом	3 811	706	4 517	15,6
Поляки	чолов.	1 819	93	1 912	4,9
	жінки	4 528	606	5.134	11,8
	Разом	6 347	699	7 046	10,1
Інші національності	чолов.	1 566	119	1.685	6,9
	жінки	1 572	247	1.819	13,3
	Разом	3 138	366	3.504	10,5
Всі національності	чолов.	80 956	3 061	84.017	3,7
	жінки	143 161	26 778	169 939	16,1
	Разом	224.117	29.839	253.956	11,7

З розділу "письменні" треба зняти, а до розділу "неписьменні" додати 35.015 осіб, що тільки вміли підписатися й при перезаявці внесені в розділ "письменні".

З таблиці бачимо, що найменший % неписьменних чоловіків і жінок мають німці, найбільш неписьменних чоловіків мають інші національності: 6,9%, а жінок неписьменних — білоруси: 23,2%.

Абсолютно неписьменних в середньому в м. Києві: 11,7%. В окремих районах міста стан цей жахливий, а саме:

а) Куренівський район має абсолютно неписьменних — 16,9%.

б) Святошинський район має абсолютно неписьменних — 17,1%.

в) Дарницький район має абсолютно неписьменних — 20,6%.

Зараховуючи до неписьменних і тих 35.015 осіб, що вміли лише підписатися, маємо в Києві неписьменних 25,5%, або **четверту частину** його населення.

Можливі посилання на те, що старша частина населення м. Києва дісталась советській владі від царату, який не дбав про освіту. Але врахувавши довголітню працю "лікнепів" і те, що маємо справу з контингентом населення столиці України, а не глухого закутка, знайдений відсоток неписьменних у м. Києві треба

визнати жахливим, а большевицьку пропаганду про **цілковиту ліквідацію неписьменности** в Советському Союзі — черговим "блефом", розрахованим на легковірні елементи в демократичних країнах.

Вищенаведені матеріяли переконливо свідчать, що большевицький окупант про **освіту українського народу зовсім не дбав,** ба, навіть, цієї освіти боявся. Тому-то за середню й вищу освіту большевики встановили високу плату, яку могла сплачувати тільки заможня й упривілейована комуністично - бюрократична верхівка. Закріпачений же робітник і селянин мусів обмежитись, як і за часів царату, тільки нижчою освітою, що є достатньою для молоді, яка масово скеровується окупантом до ремісничих шкіл, ремісничих батальйонів і на примусову працю в промисловості.

ВІРОВИЗНАННЯ ЛЮДНОСТИ м. КИЄВА

У боротьбу з релігією протягом усієї своєї окупації большевики вклали багато зусиль і ще більше коштів. Утримувався величезний апарат "Спілки Безбожників", яка ширила атеїзм; зроблено у великих маштабах руйнацію церков, костелів, синагог і молитовних домів; вимордовано та заслано на Сибір майже всіх служителів релігійного культу, а також церковних старост і активних віруючих; використано всі засоби, щоб дискредитувати духівництво, зокрема православне, і підірвати до нього пошану людности. І хоч як "ударно" не працювала вся ця безбожницька машина, але наслідки її праці були завжди незадовільні. Большевики бачили й знали, що людність "маневрує" – "дома вірить, а на службі – ні". Та причепитись не мали підстав, бо образи давно було знято й добре заховано, а церкви були закриті. Отже, віру в Бога люди носили в своєму серці. Слухали одним вухом безбожницьку агітацію, а через друге вухо ця агітація виходила геть, не залишаючи в своїх слухачах найменшого сліду.

У підсовєтській дійсності не було змоги встановити, які наслідки мала безбожницька агітація. Стали люди безбожниками чи й далі лишались віруючими? Большевики кричали, що люди в Бога не вірять, але переконуючих підстав і документів у них бракувало.

Нарешті, до Києва вступив новий окупант, що, роблячи утиски УАПЦ, не забороняв мешканцям вірити й ходити до якої хоч церкви. До церкви пішли і старі й малі . . . Андріївський собор, де Служба провадилася українською мовою, завжди так був переповнений, що всередину пробратися було неможливо. Повно людей було і в інших церквах, де промосковське духівництво примушено було виголошувати промови, ба, навіть, правити українською мовою та демонструвати свою незалежність від Московської Церкви, прикриваючись "автономією".

Управа міста на 1. 4. 1942 року оголосила перезаявку всього населення. В бланках перезаявки стояло питання: до якої релігії зараховує себе киянин, якщо він не вважає себе "поза релігією".

Коли інші питання перезаявки могли б мешканцеві давати якісь коньюнктурні можливості, (для прикладу, скажемо про питання з національністю, — кияни, навіть неукраїнці, поспішили деклярувати себе українцями й серед українців, у наслідок цього, появилися маго-

мєтани), то питання релігійне ніяких коньюнктурних можливостей не обіцяло і тому відповіді на нього давали правдиві.

Мешканці м. Києва деклярували своє віровизнання так:

	Право-славні	Проте-станти	Като-лики	Інші хрис.	Маго-метани	Інші ві-росповідання	Разом віруючих	Поза релігією	[illegible]	Разом
1. Українці	279098	394	704	77	4	17	281 194	74	340	[illegible]
2. Німці	558	1923	284	3	–	2	2 770	6	[illegible]	[illegible]
3. Росіяни	49916	165	91	11	1	3	50 187	25	51	50 263
4. Білоруси	4990	17	111	2	–	–	5 120	2	13	5 135
5. Поляки	916	[illegible]	6771	3	1	–	7 871	1	12	[illegible]
6. Інші	2139	17	937	137	[illegible]	[illegible]	4 414	2	34	4 450
Разом	338517	3061	[illegible]	235	714	143	351 306	110	473	[illegible]

Ці дані переконливо свідчать, що після 25 років безбожницької пропаганди кияни залишилися віруючими на 99,9%. Поза релігією деклярувало себе тільки 110 осіб, або 1/3%. Які мізерні "досягнення" большевиків за витрачені кошти й безбожницьку пропаганду; що в Києві на офіційний облік з'явилося до 600 комуністів.

Облік комуністів був проведений раніш перезаявки, а тому трудно собі уявити, щоб ці люди побоялися дати відповідь на питання їхньої релігії, коли раніш вони не побоялися взятись на облік як комуністи. Німецька влада симпатизувала бувшим комуністам і вважала їх нешкідливими. Це большевицьке підпілля майже в повному складі дочекалося повернення до Києва большевиків. Таким чином, бачимо, що й комуністи в нових обставинах також деклярували свою релігійність...

Отже, віруюче населення м. Києва за віровизнанням у відсотках характеризується такими даними:

Православні	96,2%
Протестанти	0,9%
Католики	2,5%
Інші християни	0,1%
Магометани	0,2%

На підставі наведених матеріялів бачимо, що большевизм у своїй двадцятип'ятирічній відвертій боротьбі з релігією потерпів поразку. Цього, очевидно, були свідомі й самі большевики, бо ні з того ні з цього, наче в угоду демократичному світові, продемонстрували відкриття Церков, визнання Патріярха, як зверхника московського православ'я і цьому Патріярхові за вірну службу причепили орден Леніна...

Знаючи, що релігії їм не вдалося викорінити, спритні большевики змінили тактику — відверту боротьбу припинили, а почали розкладати релігію зсередини, насадивши в рядах духівництва своїх агентів у рясах та підпорядкувавши московське православ'я інтересам Кремля. В цьому не маємо нічого нового. Свого часу цар Петро, що також був безвірником, скасував Патріярхат у Російській Церкві й підпорядкував її Св. Синодові з оберпрокурором, "государевим оком", на чолі, і з то-

го часу ця Церква позбавилася незалежности в церковних справах та стала поліційним придатком царської Росії. Як бачимо, історія повторилась. І в наші часи московське православ'я стало поліційним придатком НКВД, прославляє "Богом даного батька Сталіна" та неухильно виконує директиви Кремля, так у межах "советського раю", як і поза "залізною заслоною".

Для нас, українців, Російська Церква й за царату й теперішня, що співпрацює з безбожним комунізмом, була, є і буде найнебезпечнішим ворогом, який, прикрившись релігією, всі сили й далі віддаватиме на те, щоб припинити наші змагання за незалежне життя українського народу в своїй власній державі, на справжньо-християнських засадах.

Уважаємо себе щасливими, що Ієрархія УАПЦ у повному складі еміґрувала й цим продемонструвала всьому світові, що з безбожним комунізмом справжні православні українці нічого спільного не мали і мати не хочуть.

З МИНУЛОГО

(Спогади про хоробрих, що вели збройну боротьбу з большевицьким окупантом).

На Україні вперто, довгий час і всіма можливими засобами, чинився організований спротив московському большевицькому окупантові. Вся Україна вкрилася великими й малими партизанськими загонами, що збройно повставали проти комуністичного ворога. Червона Москва, щоб ліквідувати цей спротив, тримала на Україні свою армію з росіян, латишів, китайців, що була у військових загонах ЧОН-у (частин окремого призначення), сконцентрована по всіх адміністративних осередках й захищала окупантські установи ворога. В допомогу їм большевики кинули кінноту Котовського, але спротиву не могли спинити. Тільки колективізація, переведена способом ліквідації українського селянства як кляси та голод 1933 року поклали кінець цьому спротиву.

Особливу погоню органи ЧК - ГПУ провадили за ватажками партизанських загонів. Випробуваний метод, що давав бажані наслідки, це було заслання в повстанські загони своїх

агентів-провокаторів, які, пробравшись у най ближче оточення ватажка-повстанця, підготовляли йому "пастку", в яку попадали ці ватажки. З загибіллю ватажка повстанський загін зникав. Ватажкові, що попав до рук ЧК - ГПУ, як правило, давалась пропозиція про "співпрацю", обіцялося "помилування", а в разі "успішної" діяльности – й кар'єра. . .

Маємо випадки, коли були зрадники, що йшли на таку "співпрацю", але, як правило, всі ватажки не тільки завзято збройно нищили окупанта, але й, попавши до рук ворога, з презирством, і ненавистю відкидали всякі "золоті" обіцянки про особисті вигоди і, як герої, сміло й гордо дивилися у вічі смерти.

Деякі коротенькі спогади про таких людей я й хочу навести.

1. Отаман Заболотний. Довгий час завдавав нищівні поразки всім большевицьким частинам, що довго і вперто за ним полювали. Вів збройну боротьбу на теренах Ольгопільського й Балтського повітів, на Поділлі. Мав велику підтримку місцевого населення. Нищив виключно большевиків і їхню агентуру. Навіть жидівське населення йому співчувало, бачачи в цьому загоні тільки ворога комунізму. Не раз спроби ЧК - НКВД "підіслати" провокатора в середовище цього загону кінчалися нічим. Так одного разу в загоні появилась гарна жінка, що відзначалась відвагою й горіла ненавистю до большевиків, спритно й мистецьки розігруючи таку ролю. Вже в її руках був наган, наведений для знищення отамана, але отаман в останню секунду не розгубився, а відбився від провокаторської руки зі зброєю. Впіймана на цім учинку, зрадниця примушена була розказати про своє завдання, назвати прізвища чекістів, які слідкували за її роботою, і агентів, що їй допомагали та "пролізли" до загону. Звичайно, що із зрадниками й розправа була відповідна. Але все ж таки один з найближчого оточення зрадив отаманові, і Заболотний попав до рук одеського ЧК - НКВД. Цю перемогу чекісти відзначили величезним бенкетом. Москва щедро "посипала" орденами в оплату за цю подію. Найвідповідальніші чекісти особисто й посилено агітували Заболотного й обіцяли всі блага й життя за "співпрацю". Поводилися з ним пристойно, ба, навіть, запросили на свій бенкет, а на ньому добре частували його. Сумно сидів отаман за столом в оточенні видних чекістів, але . . . від чарки не відмовлявся. Тримав себе спокійно й з гідністю. Між безліччю різних тостів один з чекістів оголосив такий тост: "За перемогу комунізму в усьому світі". Отаман відмовився від чарки і сміло й гордо відповів: "За божевільні мрії не п'ю".

Отаман Заболотний згинув. Добра слава про нього й досі зберігається в народі на Поділлі.

2. Отаман Сава Чалий (вчитель Петро Куцяк). Як представник Директорії організував повстання проти Гетьманщини на терені Ольгопільського повіту. Там же був повітовим комісаром аж до большевицької навали.

Енергійний, досвідчений організатор, амбітний і самозакоханий "отаман". Проти большевиків організував повстанський загін і деякий час завдавав нищівних поразок большевикам. Пізніше залишив Ольгопільщину й перебрався до Кам'янця - Подільського. Там попав до рук ЧК, яке перевезло його на розправу до Вінниці. У Вінниці дав свою згоду "співпрацювати" з ЧК. Вступив навіть до партії. Всі свої сили приклав, щоб вислужитися перед ворогом й видав ЧК всіх українців, що ще недавно з ними працював. Коли вже на Ольгопільщині "викорчування петлюрівщини" було закінчено, його призначили ректором Кам'янець - Подільського університету, на який дуже і дуже косо поглядала большевицька ЧК. Далі його призначають ректором Київського Політехнічного Інституту. У цих вищих навчальних закладах тов. Чалий "активно" викорінює "петлюрівщину", як серед професорів, так і серед студентів. Коли й тут "працю" скінчив, і більше вже від нього користи ЧК - НКВД не мало, — десь безслідно зник. . .

Отже, "мавр зробив своє підле діло — мавр вже більше не потрібний і мусить відійти".

Немає сумніву, що й його пізніше було ліквідовано.

3. Отаман Волинець — гроза большевиків на Гайсинщині (Поділля). Надзвичайно вдало маневрував і виходив зі всіх пасток ворога. Користувався підтримкою й любов'ю всього місцевого населення і, дякуючи такій підтримці, увесь час був невловимим. Пізніше залишив Україну й оселився за кордоном, на Волині. Там був до большевицького приходу на західньо-українські землі. "Визволителі" Зах. України вишукали й зловили його на Волині та для розправи повезли до Вінниці. Там його й було замордовано.

Отже, через 20 років його не могли забути, пам'ятали про нього окупанти, а, коли він попав у їх лапи, загинув в катівні НКВД.

4. Кооператори: Іполіт Зборовський і Степан Христич.

На Ольгопільщині користувалися заслуженою пошаною й авторитетом кооператори Іполіт Чеславович Зборовський і Степан Сергійович Христич.

Зборовський, син поміщика, що ще за царських часів "пішов у народ", одружився з простою селянкою, порвав усі зв'язки з поміщицьким середовищем і енергійно віддався кооперативній праці. За його ініціятивою в с. Ямамі побудовано Український Народний Дім, на зразок будинку Полтавського Земства.

Був першим головою Ольгопільської Народної Управи часів Центральної Ради. Гетьманська влада посадила його до Лук'янівської в'язниці. Врятувавшись, знову працює в кооперативних організаціях м. Вінниці й на Ольгопільщині. З вищою освітою, археолог, що співпрацював з Антоновичем, мистець, що скінчив Мюнхенську Академію, організатор і знавець музейної справи, фундатор Наукового Т-ва ім. Антоновича й Музею на Ольгопільщині. Чесний і доброзичливий українець, у матеріяльних справах абсолютно не зацікавлений особисто, горів бажанням бути корисним громадській праці і всі свої сили й знання безконтовно віддавав своєму народові. Але й він заломився і десь за часів НЕПУ вступив до партії. Скоро за цим його "вичистили", як бувшого ес-ера і заслали до Архангельська. Після цього заслання Зборовський деякий час, у страшних злиднях, мешкав у Чернигові, а за "єжовщини" про нього ще раз згадало НКВД. Дальша доля Зборовського невідома . . .

Подібна участь зустріла й С. Христича, що з походження був селянин - бідняк. Користувався великим авторитетом, як досвідчений інструктор по кооперації на Ольгопільщині. Займав керівні посади в місцевих, обласних і центральних українських кооперативних організаціях. Вступив до партії в 1921 році, порвавши зв'язки зі своїми друзями - кооператорами, що до большевиків ставилися вороже, але з ними "розрахунків" не провадив. Не маючи в ньому яничара й зрадника, що видавав би ЧК - НКВД "петлюрівців", його, не дивлячись на активну фахову діяльність, з партії у Вінниці було "вичищено", очевидно, з допомогою зрадника Чалого (розправа із Зборовським — теж його справа) і в скорому після того часі заарештовано й заслано на Сибір. Дальша доля й цього українця, що повірив большевикам і пішов на співпрацю, невідома. Десь і він загинув, спокутуючи цим свою помилку, хоч він не збирався робити в большевиків кар'єру, не шукав у них матеріяльних вигод . . .

5. ЧК - ГПУ - НКВД, як правило, ніколи прилюдно українських повстанців не судило. Очевидно, всі вони так гідно трималися, що прилюдно виступати з ними на суді — не тільки підривати авторитет окупанта й давати пропагандивний матеріял українцям.

Але одного разу, ще за часів НЕП-у, у Києві, де большевики почували себе в силі і де було велике петлюрівське запілля, ГПУ рішилося вчинити прилюдний процес над українцем-повстанцем.

На цей раз вони намагались виставити бандитом, грабіжником і погромником повстанця з загону Струка, що (повстанець) займав від-

повідальне становище у цьому загоні, який вдало оперував в районах Київщини.

В залю, де провадилась судова розправа, були допущені особи з перепустками, виданими місцевими парторганізаціями на заводах і установах м. Києва. Переважно, то були робітники й большевицький актив. Отже, глядачів, як бачимо, попередньо підібрано, очевидно, з метою наочно довести їм, що "петлюрівщина" — це не ідейна боротьба, а бандитизм. Був на цій судовій розправі п. В-ій і, як очевидець, уже тут, на еміграції, поділився своїми враженнями, які запам'ятав він на все життя. (Говорити про це "за залізною заслоною" було небезпечно). Він оповів мені таке:

"Обвинувачений повстанець, не пам'ятаю прізвища, був з загону отамана Струка. Можливо навіть, що це й був сам Струк. Зараз уже забув це, але ось чого не забув і ніколи не забуду. На всякі закиди обвинувачений не реагував. Сидів спокійно, ніби говорилося не про нього. Численні свідки намагалися загальними фразами, без підставових доказів, очорнити його грабіжником й погромником. Прокурор патетично доказував, що підсудний бандит, головоріз, грабіжник, погромник і що такі , всі "петлюрівці". Вимагав покарання розстрілом. Цей процес тривав майже тиждень. Врешті дійшла черга до останнього слова підсудного. В залі настала гробова тиша . . . Всі

насторожилися: буде говорити повстанець чи промовчить? Визнає вину чи ні? Проситиме помилування чи ні? Всі чекали, що скаже підсудний . . .

Обвинувачений спокійно піднявся зі свого місця. Оглянув своїм поглядом усіх присутніх на залі. Глянув з презирством убік прокурора. Далі спинив свій погляд на суддях і промовив на весь голос з розстановкою й чітко: "Поцілуйте мене в . . ." Заля заніміла . . . Голова суду, опам'ятавшись, закричав збентежено: "Це образа суду! . . . Я не допущу до таких образ!" . . . Повстанець, піднявши руку — при його русі знову настала тиша — знову спокійно продовжив, показуючи на суддів: "Ша . . . не хвилюйтесь так і не спішіть всі з р а з у, а робіть це по черзі . . ." і сів, ніби нічого тут і не сталося. . . Заля вибухнула громовим сміхом. Суд пішов на нараду. Звичайно, що він був розстріляний" . . .

Але вже більше ЧК - ГПУ - НКВД ні разу не рішалося на відкриту судову розправу з українськими повстанцями. Це була справа небезпечна.

"ХУТІР БИКОВНЯ" ТА "БАБИН ЯР" У М. КИЄВІ

Фізичне винищування українців — "народовбивство" — провадилося й переводиться московським комунізмом, що окупував українські землі, організовано й у великих розмірах. Вінницькі могили невинно замордованих тільки частково продемонстрували, яку жахливу дійсність переживають мученики - українці, — наші брати й сестри у "совєтському раю". І коли у Вінниці невинні жертви комуністичного терору пораховано десятками тисяч, то у м. Києві, столиці України, невинно склали свої голови сотні тисяч українців.

Де ж ЧК - ГПУ - НКВД заховувало ці невинні жертви в Києві?

Аж до переїзду столиці з м. Харкова до м. Києва (в 1934 р.) всіх розстріляних закопувалося, переважно, на Лук'янівськім кладовищі: головна й бічні алеї і всі дороги на цьому кладовищі — це великі братські могили замордованих. Місця поховання старанно вирівняні, земля добре утоптана; цілі поляни — також місця масових братських могил. Їх також добре вирівняно, заорано, та на цих полянах посіяно було траву. На цьому кладовищі лежить замордованих не менше 25 - 30 тисяч українців. Адміністрація й технічний персонал кладовища були старанно підібрані НКВД й були його агентурою. Вони повинні були так зі свого службового обов'язку, як і зі страху, мовчати про все, що вони знали й бачили. Один з робітників цього кладовища, що зберігся, дуже й дуже неохоче, оглядаючись на всі боки, щоб не було зайвих свідків, розказував таке: "Надвечір ми одержували від НКВД розпорядження викопати могилу. Точно зазначалося місце. Спочатку це були дороги на кладовищі, опісля окремі поляни. Могилу ми викопували "ударними" методами й до півночі вона була готова. Після цього ми залишали кладовище. Опівночі НКВД привозило замордованих й закопувало їх власним апаратом. Похованих адміністрація кладовища не реєструвала, отже, тільки НКВД знало, скільки жертв лежить там. Коли ми на другий день приходили на місце поховання, то воно було так майстерно замасковане, що й нам трудно було встановити, де саме відбулося таке поховання".

З переносом столиці до м. Києва й переїздом туди диктатора Постишева почалися масові арешти й розстріли українського національного активу. На Лук'янівськім кладовищі вже не вистачало місця, а головне — зайві спостерегачі з адміністрації кладовища зв'язували руки НКВД, яке в той час пляново за-

початкувало народовбивство в широкому масштабі. Для НКВД потрібна була вільна й безконтрольна дія.

З цією метою на Чернигівському шосе, на 7 км. від Києва, по дорозі на Бровари, біля хутора Биковня — у великім сосновім лісі, що на десятки кілометрів простягся з обох боків шосе, НКВД знайшло відповідне місце площею кілька гектарів. Це місце було огороджено високою дощаною стіною, всередині побудовано дім, в якому стало мешкали агенти НКВД, що своїм обов'язком мали копати могили, заливати замордованих вапном (склеп з вапном був біля дому) й закопувати... Тепер уже ніхто не знав, скільки жертв кожної ночі знаходило там місце свого останнього спокою...

Мешканці кількох місцевих хат, що знаходилися на віддалі кількох кілометрів, так були залякані цим жахливим сусідством, що й близько туди не підходили. А коли хто випадково й попав туди, не знаючи жахливої дійсности, то такого гостя виявляли пси, які сторожили це місце... і він зникав та додому вже не вертався.

З 1934 до 1941 року там знайшло свій вічний спокій не менше 50 тис. українців, але й ця цифра приблизна. Можливо, там цих жертв значно більше.

Вже вся ця територія була вщент укрита братськими могилами та перед НКВД, мабуть, стояло питання про поширення цієї території чи підшукання іншої, але розпочалася війна.

Большевики з м. Києва повтікали. До Києва вступив новий — німецький окупант. Місцеве населення дістало нарешті змогу заглянути в цей жахливий закуток. Огорожу було знято. Будинок розібрано. Дарницька районова управа й управа міста Києва перед цивільною німецькою владою порушили справу, щоб цю катівню оприлюднити перед усім світом, але всі такі старання були даремними. Німецький окупант усіма засобами "затушковував" цю справу до таких розмірів, що коли вона набрала широкого розголосу, хутір Биковню було взято під охорону гестапо, і всякий доступ до цієї катівні, навіть німецькій адміністрації, був суворо заборонений. Виготовані управою міста пам'ятники, що планувалося поставити на цьому кладовищі й біля дороги, теж не було дозволено там поставити.

Чому ж німці не оприлюднили большевицьких катівень на Лук'янівськім кладовищі й на хуторі Биковня?

Пояснення може бути тільки одне: справа в тім, що гестапо, як і НКВД, постаралося, в наслідок своєї окупації, обдарувати нашу столицю ще одною жахливою катівнею — "Бабин Яр". В перші дні військової окупації гестапо масово розстріляло й закопало там разом з жидівською частиною населення закладників - українців та протягом майже трьох ро-

ків окупації масово винищувало в Києві український актив, який у цьому "Бабиному Ярі" знайшов свій вічний спокій. До гестапо попролазили большевицькі агенти й німецькими руками розправлялися з українцями. З кожним днем ці жертви збільшувалися, — вони по кількості були малощо менші, ніж утрати від НКВД. Цю "каїнову" роботу форсували "фольксдойчери" й "чорносотенці"-росіяни, що ще недавно маскували себе друзями українців. Внаслідок цього загинуло в Києві десятки тисяч активносвідомих українців і поміж ними проф. Багазій, голова міста Києва, редактор І. Рогач, журналіст Петренко, письменниця О. Теліга (перерізала собі вени й стекла кров'ю), голови районових управ: проф. Махиня, п. Форостівський Євген зі своєю дружиною, п. Руль, п. Чуверда, інж. Романів, проф. Лазоренко (директор Медичного Інституту) й багато інших українців, що працювали в громадських установах. Організовано діяли наші вороги в персональамті (уряд персональних справ), що його очолював фольксдойчер Босс (лікар з Житомира), якого треба вважати катом українців та який десь є на еміграції. Замасковано "діяла" большевицька агентура, пролізши в слідчий й адміністративний апарати німецької поліції. Поки їх там було розшифровано й виявлено, в наслідок їхньої діяльности склали свої голови тисячі кращих українців, що також знайшли свій спокій у "Бабинім Ярі".

Поховання в "Бабинім ярі" німці провадили наспіх, примітивно: замордованих (розстріл провадився перед яром) скидали на дно яру, динамітом відривали частину землі, якою їх присипалися жертви, часами ще й живих людей. І знову скидали туди новий шар жертв, що також присипалися землею.

Навесні пішли великі дощі, вода стала розмивати це кладовище й оголяти "катівню". Почали випливати трупи... Німецька влада мала турботи, як заховати сліди свого народовбивства, особливо, після своєї поразки під Сталінградом, коли німецька верхівка вже передбачала неминучість залишення України, де проти німецької окупації широко провадився спротив нашою партизанщиною. Гестапо всю місцевість навколо Бабиного яру оголосило зоною, куди суворо був заборонений доступ, і організувало масове спалення трупів, переводячи цю справу посиленими темпами. Підходити близько до цих місць, як у минулому до хутора Биковні, було небезпечно.

Отже, гестапо мало свій "клопіт", як би найскоріше заховати кінці свого власного народовбивства, а тут настирливі українці вимагають оприлюднити катівню на хуторі Биковня. Своя шкура гестапівцям була дорожча, а тому й заборонені були всякі дальші балачки в справі оприлюднення большевицьких

катівень у м. Києві, ба, навіть, місцевій пресі не дозволялося будьщо в цій справі писати.

Тому то широко інформувати так населення Києва, як і всієї України, про злочини большевицького народовбивства в Києві гестапо заборонило.

Повтікали з Києва німецькі окупанти й знову туди повернувся московський . . . Знову там пляново, "стахановськими" методами діє НКВД, залишаючи наслідком своєї "діяльности" нові братські могили замордованих в іншій, новій, модерно устаткованій катівні. Де вона? Чи знають про неї кияни? Ні, не знають, як не знали про "хутір Биковню", як не знають і про масові братські могили навкруги кожного великого й малого міста на Україні, що вкриті великими й малими катівнями, в яких спочивають сотні й сотні тисяч замордованих большевиками найкращих синів й дочок українського народу.

Але вже недалеко той час, коли кати України понесуть заслужену за свої злочини кару, як понесли вже їхні спільники в Нюрнберзі.

Невинним жертвам московського комунізму й гітлерівського нацизму — "Вічная пам'ять!"

Базар, Бабин яр, хутір Биковня, Вінниця — це Голгота українського народу! Невинні жертви народовбивства закликають про справедливість і відплату!

Кінець

ЗМІСТ

Editorial Mykola Denysiuk
c. Curapaligüe 790
Buenos Aires, Argentina

Se terminó la impresión de
este libro el día 30 de
Junio de 1952 en los Talleres Gráficos "Champión"
J. V. Gonzalez 2375,
Buenos Aires